

Kaitseväeteenistuse seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Seaduseelnõuga muudetakse kaitseväeteenistuse seadust, millega seatakse kutsealustele B1-tasemel eesti keele oskuse nõue ning nähakse ette kutsealustele ajateenistuse eelne eesti keele tasemeeksamil osalemise kohustus. Kui kutsealune ei soorita B1-taseme eesti keele eksamit, siis peab isik läbima keelekursused ühe aasta jooksul. Tasemeeksamil mitteilmumisel või keelekursustel mõjuva põhjuseta mitteosalemisel nähakse Kaitseressursside Ametile ette õigus rakendada kaitseväeteenistuse seaduse kohaseid haldussunnimeetmeid.

Kaitseväeteenistuse seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga 664 SE sooviti esmalt täiendada ajateenistusse kutsumata jätmise asjaolude loetelu, lisades sätte, mille kohaselt ei kutsuta ajateenistusse kutsealust, kes ei valda eesti keelt vähemalt B1-tasemel. Nõude kehtestamise vajadust põhjendati asjaoluga, et ajateenijate väljaõpe toimub eesti keeles ning väljaõppes kasutatakse järjest keerukamaid relva- ja sidesüsteeme ning spetsiifilisi erialaseid mõisteid. Alla B1-taseme keeleoskusega isik ei suuda korraldusi ega õppesisu piisavalt omandada, mis omakorda takistaks tõhusa sõjaväelise väljaõppe edukat läbimist.

Vabariigi President jättis 04.12.2025. a otsusega väljakuulutamata „Kaitseväeteenistuse seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse” põhjendusel, et vastuvõetud seadus pole kooskõlas põhiseadusega, kuna sellega antakse kaitseväekohustuse täitmisel põhjendamata eelis neile kutsealustele, kes ei oska eesti keelt. Nõnda rikutakse võrdse kohtlemise põhimõtet (PS § 12). Vabariigi President viitas, et kui sama eesmärgi saab saavutada võrdsema kohtlemisega, siis tuleb seda eelistada. Alternatiivne meede ajateenistusse kutsutute keeleoskuse parandamiseks oleks Presidendi hinnangul see, kui kutsealune suunataks vajadusel enne teenistuse algust intensiivsesse keeleõppesse.

Riigikaitsekomisjon pidas ajateenijatele B1-taseme eesti keele oskuse nõude kehtestamist kindlalt vajalikuks, mistõttu moodustati riigikaitsekomisjoni juhtimisel põhiseaduspärase eelnõu väljatöötamiseks eraldi töörühm.

Riigikaitsekomisjoni juhtimisel moodustatud töörühm, kuhu kuulusid Kaitseministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Kaitseressursside Ameti, Haridus- ja Noorteameti ning Integratsiooni sihtasutus. Töörühmas kokkulepitust lähtuvalt koostasid eelnõu ja seletuskirja Kaitseministeeriumi õigusosakonna ametnikud ning eelnõu teksti täpsustas riigikaitsekomisjoni nõunik-sekretariaadijuhataja.

2. Seaduse eesmärk

Seaduse eesmärk on kehtestada ajateenistusse asuvale kutsealusele B1-taseme eesti keele oskuse nõue, et minimeerida keeleoskamatusse tõttu tekkida võivaid eluohtlikke olukordi, sest alla B1-tasemel eestikeele oskusega ajateenija ei suuda omandada relvade, laskemoona või lõhkeaine ohutusega seotud informatsiooni. Senine praktika on näidanud, et napi keeleoskusega ajateenija ei pruugi ka kogu sõjaväelise väljaõppe jaoks olulist materjali päriselt omandada,

vaid osa sellest võib jääda mehaanilise, ilma tegeliku arusaamiseta päheõppimise tasemele. Puuduliku keeleoskusega ajateenija ei pruugi aru saada sõduri ellujäämiseks vajalikest suunistest ja käskudest.

Kaitseväe põhiülesanne on anda sõjaväelist väljaõpet, mitte õpetada eesti keelt, mida praegusel juhul on praktikas ette tulnud. Seetõttu on seaduse eesmärgiks võimaldada Kaitseväel keskenduda oma põhiülesande täitmisele ning fokuseerida oma võimed riigi sõjalisele kaitsemisele ja selleks ettevalmistamisele. Eelnevast tulenevalt võetakse eelnõukohase seaduse jõustumisel Kaitseväelt ära koormus õpetada alla B1-taseme eesti keele oskusega ajateenijatele eesti keelt, mis võimaldab Kaitseväel keskenduda paremini oma põhiülesannetele.

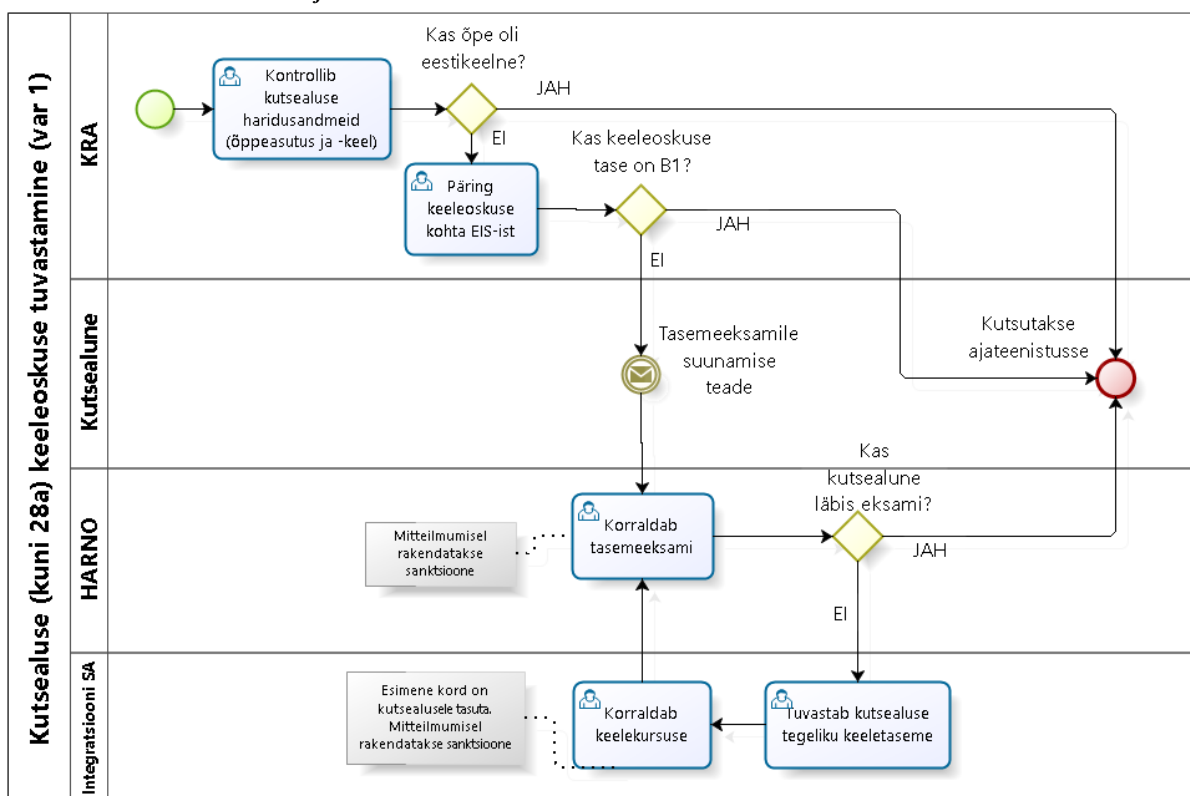
Eelnõukohase seaduse legitiimne eesmärk on tagada isikute parem ettevalmistus tulevasteks võimalikeks lahinguteks ning seeläbi tõhusam riigi sõjaline kaitsmine.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist. Eelnõu §-ga 1 muudetakse kaitseväeteenistuse seadust ning eelnõu §-ga 2 reguleeritakse kõnesoleva seaduse jõustumist.

Eelnõuga nähakse ette muudatused kaitseväeteenistuse seaduses, millega kehtestatakse kutsealusele B1-tasemel eesti keele oskuse nõue, tasemeeksamil osalemise kohustuslikkus ning vajadusel ka keeleõppes osalemise kohustuslikkus.

Joonis. Keeloskuse tuvastamise ja hindamise kord

- Kutsealuse, kes on juba eelnevalt läbinud KRA terviseseseisundi ja muude ajateenistusse kutsumata jätmist välistavate asjaolude tuvastamist, eesti keele oskust hinnatakse eelkõige registriandmete põhjal (kaitseväekohustuslaste registrist (*edaspidi* KVKR) päringud Eesti hariduse infosüsteemi (EHIS) ja eksamite infosüsteemi (EIS)).

- Kui kutsealuse eesti keele oskus on registripäringute alusel tuvastatud, kutsutakse ta ajateenistusse. Ajateenistuse kutse antakse kutsealusele kätte aasta enne ajateenistusse asumist (KVTS § 36 lg 4).
- Kui kutsealune avaldab, et tema eesti keele oskus ei pruugi sisuliselt vastata B1-tasemele, siis KRA annab kutsealusele juhiseid, kuidas oma keeleoskust aasta jooksul parandada.
- Kui registripäringute tulemusel ei ole kutsealuse keeleoskus tuvastatav, siis KRA suunab kutsealuse tasemeeksamile.
- Tasemeeksamite ajad ja mahud lepib KRA kokku HARNO-ga arvestusega, et eksamid toimuvad kord kvartalis. Täna on tuvastatud aastane vajadus tasemeeksamil hinnata ca 200 kutsealuse eesti keele oskust B1-tasemel.
- Kui kutsealune ei ilmu tasemeeksamile, siis saadetakse talle korduskutse. Korduvalt tasemeeksamile mitteilmumise korral saab KRA rakendada sunniraha ja muid sunnimeetmeid.
- Kui kutsealune läbib tasemeeksami ehk tema eesti keele oskus vastab B1-tasemele, kutsub KRA ta ajateenistusse. Ajateenistuse kutse antakse kutsealusele kätte aasta enne ajateenistusse asumist (KVTS § 36 lg 4).
- Kui kutsealune ei soorita tasemeeksami B1-tasemel, siis suunatakse ta keelekursusele.
- Keeleõppe tagab riik üks kord läbi INSA. KRA teavitab INSA-t koolitusvajadusest ning saab kokkulepitult edastada kutsealusele keeleõppesse registreerimise info. Kuna keeleõpet tagab INSA, siis edaspidine suhe on kutsealuse ja INSA vahel.
- Kui kutsealune ei registreeru keelekursusele või ei ilmu sellele, siis saadetakse talle korduskutse. Korduvalt keelekursusele mitteilmumise korral saab KRA rakendada sunniraha ja muid sunnimeetmeid.
- Kui kutsealune läbib keelekursuse ja pärast seda sooritab tasemeeksami positiivsele tulemusele, kutsub KRA ta ajateenistusse. Otsus ajateenistusse asumise kohta tehakse teatavaks hiljemalt 30 päeva enne ajateenistusse asumise kuupäeva.
- Kui kutsealune pärast riigi poolt tagatud keelekursust ei soorita tasemeeksami positiivsele tulemusele, tuleb kutsealusel tegeleda keeleoskuse parandamisega iseseisvalt, täiendava keelekursuse läbimise või muud keeleõppe võimalust kasutades. KRA'l on õigus nõuda tõendeid jätkuva keeleoskuse parandamise tuvastamiseks.
- Selline menetlus kestab kuni kutsealuse 28. aastaseks saamiseni (ajateenistusse kutsutakse isik vanuses 18-27 k.a). Või kui kutsealusel ei esine muu KVTSis toodud ajateenistusse kutsumisest vabastamise alus.

Eelnõu § 1 punktidega 1 ja 2 muudetakse KVTS § 11 ja 14. Vastava muudatusega täiendatakse kaitseväekohustuslaste registris töödeldavate andmete koosseisu ning lisatakse, et registris hakatakse töötlemata ka kaitseväekohustuslase eesti keele oskuse andmeid, mis on vajalik kutsealuse ajateenistusse kutsumise korraldamiseks. Kutsealuse eesti keele oskuse taseme tuvastab Kaitseressursside Amet (edaspidi KRA) Eesti hariduse infosüsteemi (*edaspidi* EHIS) ja testide andmekogust (*edaspidi* EIS) saadava andmevahetuse kaudu. Seetõttu täiendatakse KVTS-is andmete töötlemise aluseid ning lisatakse, et KRA-l on õigus teha päringuid ja saada andmeid ka kaitseväekohustuslase eesti keele oskuse kohta.

EHIS-est saadakse andmeid kutsealuse hariduse kohta, mis muuhulgas näitab, mis keeles toimus hariduse omandamine. Kui EHIS-e andmete põhjal ei ole võimalik õppekeelt tuvastada

või kui õppekeel ei ole olnud eesti keel, siis täiendavalt teeb KRA päringu EIS-i, et tuvastada, kas isik on sooritanud eesti keele tasemeeksami.

Eelnõu § 1 punktiga 3 muudetakse KVTs § 33¹, lisades KRA-le õiguse peatada jahipidamisõigus, mootorsõiduki juhtimise õigus, kalastuskaart, relvaluba ja relvasoetamisluba ning väikelaeva ja jeti juhtimise õigus, kui kutsealune jätab korduvalt KRA määratud ajal ja kohta keeletaseme eksamile või keelekursusele ilmunuta. Eelnevalt tuleb KRA-l kutselaust hoiatada, et tema lube või õigusi võidakse piirata (nt mootorsõiduki juhtimise õigus), kui ta kõnealuseid kohustusi ei täida.

Kutsealusel, kes ei ole haridust omandanud eesti keeles või kelle eesti keele oskust ei ole võimalik andmekogudest saadava päringu alusel tuvastada, tuleb sooritada eesti keele B1-taseme eksam. Sellisel juhul on keeleeksamil osalemine kutsealusele kohustuslik. Juhul, kui kutsealune ei soorita keeleeksamit nõutaval tasemel, tuleb tal läbida keeleõpe ühe aasta jooksul. Ka keeleõppes osalemine on kutsealusele kohustuslik. Kuivõrd muudatusega pannakse kaitsevääkohustuslasele täiendav kohustus (keeleõppes ja eesti keele tasemeeksamil osalemine), siis nähakse KVTsis ette kõnesoleva kohustuse täitmata jätmisel samad meetmed, mida rakendatakse korduvalt ja põhjuseta tervises seisundi hindamisel osalemise või ajateenistusse ilmumise kohustuse täitmata jätmisel.

Eelnõu § 1 punktiga 4 täiendatakse seadust §-ga 35¹ millega sätestatakse kutsealuse keeleoskustaseme tuvastamise ja hindamise kord. Nagu punktide 1 ja 2 juures sai selgitatud, siis kutsealuse eesti keele oskuse taseme tuvastab KRA EHIS ja EIS saadava andmevahetuse kaudu.

EIS on riiklik andmekogu, mis on mh loodud eesti keele tasemeeksamite ja vastavate tunnistuste üle arvestuse pidamiseks.

EISi kantakse järgmised andmed:

- eesti keele tasemeeksami sooritamise andmed;
- tasemeeksami läbiviimisega seotud andmed;
- testiandmed;
- hindamisandmed;
- tasemeeksamiga seotud vaideandmed;
- tunnistuste andmed;
- statistilised andmed.

EISi vastutav töötleja on Haridus- ja Noorteamet (edaspidi HARNO), kes korraldab ja viib läbi eesti keele tasemeeksameid.

Keeleseaduse § 24 kohaselt on esmane viis eesti keele oskuse tõendamiseks eesti keele tasemeeksam. Lisaks täpsustab keelseaduse § 26, et eesti keele tasemeeksamit ei pea sooritama isik:

- kes on omandanud põhihariduse, keskkariduse või kõrghariduse eesti keeles (sealjuures haridus loetakse omandatuks eesti keeles, kui vähemalt 60% õppetööst toimus eesti keeles);
- kes on sooritanud eestikeelse kutseeksami ning töötab kutsetunnistusel märgitud kutsealal.

KRA tuvastab seega eesti keele taseme eeskätt neil kutsealustel, kelle õppekeel põhi-, kesk- või kõrghariduses ei ole olnud eesti keel. Keeleseaduse §-st 26 kohaselt väljastatakse võõrkeelse põhikooli või gümnaasiumi lõpetajale eesti keele kui teise keele eksami sooritamisel eesti keele tasemeeksami tunnistus.

Keeletaseme hetkeseis ja riskirühmad

Analüüs näitab, et osa põhikooli lõpetajatest, kes sooritavad eesti keele teise keelena eksami, ei pruugi saavutada B1-taset. Alljärgnevad andmed kajastavad potentsiaalset riskirühma:

Õppeaasta	Koolide arv*	Sooritajate arv	Keskmine tulemus (%)	<u>Üle 60% soorituste osakaal (%)**</u>
2022/2023	106	3591	60	55
2023/2024	140	3794	61	56
2024/2025	146	3690	58	50

* Õppeasutused, kus sooritati eesti keele teise keelena eksamit.

** Tulemus üle 60% ei pruugi tähendada B1-taseme saavutamist, kuna arvesse lähevad ka osaoskuste punktiskoorid, mille detailne info EHISes puudub.

Seos eestikeelsele õppele üleminekuga

1. septembril 2024. a jõustus põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning teiste seaduste muutmise seadus, millega alustati järkjärgulist üleminekut eestikeelsele õppele. Reformi kohaselt alates 1. septembrist 2024. a on koolieelsete lasteasutuste ning 1. ja 4. klasside õpe eestikeelne. Üleminek eestikeelsele õppele toimub klasside ja õppeaastate kaupa ning reform peaks eelduslikult lõpule jõudma 2030. aastaks.

Eeldatavalt omandavad alates 2030. aastast kõik põhikooli- ja gümnaasiumilõpetajad eesti keele vähemalt B1-tasemel. Üleminekuperioodil on siiski vajalik kutsealuste keeleoskuse kontrollimine ning vajaduse korral nende suunamine täiendavatele keelekursustele.

Eesti keele tasemeeksami ja keelekursuse korraldus

Eesti keele tasemeeksami läbiviimise kord on sätestatud keeleseaduses. Tulenevalt keelseadusest korraldab tasemeeksamite koostamise, korraldamise, hindamise ja analüüsimise HARNO.

Eesti keele tasemeeksamite ülesehitus ja läbiviimise kord on sätestatud haridus- ja teadusministri 13.06.2011. a määruses nr 24 „Eesti keele tasemeeksamite ülesehitus ja läbiviimise kord“.

Vastava korra kohaselt koosneb eesti keele tasemeksam neljast osaoskusest: kuulamine, lugemine, kirjutamine ja rääkimine.

Kutsealuse suunab tasemeeksamile KRA.

Tasemeeksami toimumise aja ja koha valikul lähtutakse HARNO poolt korraldatavate eksamite ajakavast. Eksami aeg ja koht teatatakse kutsealusele kirjalikult või e-posti teel hiljemalt 14 päeva enne eksami toimumist ning kutsealusel tuleb end registreerida teates ettenähtud ajal

toimuvale keeleeksami. Kutsealune saab eksamile registreeruda kirjalikult või testide andmekogu kaudu. Registreerumine lõpeb eksamile eelneva kuu 1. kuupäeval. Eksameid korraldatakse vähemalt üks kord kvartalis. Enne tasameeksami sooritamist on kutsealusel võimalik saada rühmakonsultatsiooni vormis eksamieelseid konsultatsioone kuni kuue akadeemilise tunni ulatuses. Tasameeksamil kui ka sellele eelnevas konsultatsioonis osalemine on tasuta. Kokku saab kutsealune sooritada tasameeksameid riigi kulul kaks korda tasuta, seejärel tuleb tal endal tasuda tasameeksamile registreerimise ja sooritamise eest riigilõiv.¹

Isik, kes puudub eksamilt mõjuva põhjuseta või saavutab alla 45% võimalikust punktisummast, võib eksamit uuesti sooritada mitte varem kui kuue kuu möödumisel.

Keeleeksami mittesooritamise korral tuleb kutsealusel läbida keeleõpe ning sooritada tasameeksam uuesti ühe aasta jooksul. Juhul, kui kutsealune ei sooritanud eesti keele B1-tasemel tasameeksamit positiivsele tulemusele, võib tekkida vajadus määrata isiku tegelik keeletase. Sellisel juhul võib olla vajalik suunata kutsealune kõigepealt A2-taseme keelekursusele, sest osal kutsealustest võib olla ebapiisav keeletase, et alustada õppimist eesti keele B1-taseme kursusel.

Eksam loetakse ka mittesooritatuks ning eksaminand kõrvaldatakse, kui ta kasutab kõrvalist abi või häirib eksami läbiviimist.

Keeleõppele suunamist koordineerib Kaitseressursside Amet, s.t Kaitseressursside Amet lepib kokku keeleõpet korraldava asutusega keeleõppe toimumise aja ja koha. Täpsema keeleõppe läbiviimise korra ja tingimused kehtestab Vabariigi Valitsus. Esmakordne keeleõppe läbimine on kutsealusele tagatud tasuta riigi poolt. Täiendavate keeleõppe kursuste läbimiseks tuleb kutsealusel tasuda õppekulud ise.

Vastavalt kokkuleppele hakkab keeleõpet pakkuma Integratsiooni Sihtasutus. Kutsealustele on plaanis pakkuda keeleõppekohti olemasoleva süsteemi raames, seega oluline on arvestada ajalise aspektiga. Praeguse korralduse kohaselt toimub keelekursustele registreerimine ning õppe algus üldjuhul kaks korda aastas: septembris ja jaanuaris. Eesti keele B1-tasemel kursus mahus 250 akadeemilist tundi kestab sõltuvalt intensiivsusest keskmiselt 7-9 kuud. Eesti keele A2-tasemel kursus mahus 150 akadeemilist tundi kestab keskmiselt 4-6 kuud.

Juhul, kui kutsealune alustas keeleõpet esimesel pakutud võimalusel pärast tasameeksami sooritamata jätmist, kuid keeleõpe ei ole veel ühe aasta jooksul läbitud tulenevalt keeleõpet läbiviiva asutuse töökorralduslikest põhjustest, siis teavitab keeleõpet korraldav asutus sellest KRA'd. Teavitamine on vajalik, et vältida haldussunnimeetmete ebaproportsionaalset rakendamist.

Kui kutsealune pärast riigi poolt tagatud kursust ei soorita tasameeksamit positiivsele tulemusele, siis keeleoskuse parandamiseks tuleb kutsealusel jätkata keeleõpinguid iseseisvalt. Veendumaks, et kutsealune jätkuvalt tegeleb oma keeleoskuse parandamisega, on KRA'l õigus nõuda kutsealuselt keeleõppe läbimise kohta tõendeid ja kinnitust (keelekursusel osalemise leping või muu taasesitatavas vormis esitatav dokument).

¹ Eelnõukohase KVTS § 35¹ lõike 2 kohaselt tuleb asjakohasel juhul kutsealusel sooritada eesti keele tasameeksam keeleseaduses sätestatud korras. Riigikogu menetluses on keeleseaduse, riigilõivuseaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seadus 740SE, mille kohaselt peab isik tasuma eesti keele tasameeksami samal tasemel kolmandat või enamat korda sooritamiseks registreerimise eest riigilõivu 50 eurot. Eelnõu 740SE jõustub kõnesoleva seadusega samal ajal, mistõttu hakkab kutsealustele kohalduma sama kord.

Eelnõu § 1 punktidega 5 ja 6 nähakse ette keelekursusel ja tasemeeksamil osalemise eest hüvitise maksmise kord. Sarnane hüvitise maksmise kord on sätestatud kutsealuse tervises seisundi hindamisel või täiendavatel terviseuuringutel ning kutsesobivuse hindamisel viibimise eest. Hüvitise eesmärk on hüvitada eelpool nimetatud toimingute tegemisega kaasnevad toidu- ja sõidukulud, kuivõrd nendel kohustuslikel toimingutel osalemine võib toimuda kutsealuse elukohast teises paikkonnas või toimuks sooritamise ajakulukas, mistõttu tuleb isikul oma raha eest tagada toitlustus.

Seega eelnõus täiendatakse § 36 lõikega 1¹ ja muudetakse sama paragrahvi lõiget 3, millega sätestatakse sõidu- ja toidukulu hüvitise maksmise tingimused, kord ja ulatus. Muudatuse kohaselt makstakse kutsealusele sõidu- ja toidukulu hüvitist ka juhul, kui ta osaleb tasemeeksami sooritamisel ja keelekursuse läbimisel. Siinjuures aga makstakse hüvitist, kui tasemeeksami on sooritatud B1-tasemel ja keelekursus on läbitud ettenähtud mahus. Tasemeeksami sooritamise eest makstav hüvitise suurus on 15 eurot. Kui rahvastikuregistri andmetel välisriigis elav kutsealune tuleb tasemeeksami sooritama Eestis, siis hüvitise suurus on 70 eurot. Keelekursusel osalemise hüvitis on 15 eurot ühe läbitud loengu kohta, kuid mitte rohkem kui kümnekordne hüvitise summa ehk kui 150 eurot kogu kursuse läbimise eest. Rahvastikuregistri andmetel välisriigis elava kutsealuse puhul on hüvitise suurus vastavalt 70 eurot ja hüvitise maksimum summa 700 eurot.

Eelnõu § 1 punktiga 7 täiendatakse § 37 lõikega 1¹, millega sätestatakse tingimus, et ajateenistusse kutsutakse kutsealune, kelle eesti keele oskus peab vastama B1-tasemele.

Muudatuse vajadus tuleneb kaitseväeteenistuse praktilistest nõuetest, kuna ajateenistuse läbiviimine eeldab piisavat eesti keele oskust, sealhulgas käskude mõistmist, ohutusnõuete järgimist ning väljaõppes osalemist. Ebapiisav keeleoskus võib mõjutada nii isiku enda kui ka kaasvõitlejate turvalisust ning teenistuse tulemuslikkust.

Eelnõu § 1 punktiga 8 täiendatakse KVTS § 37 lõiget 5 punktiga 3. Kui üldjuhul tuleb ajateenistusse asumise otsus toimetada kutsealusele kätte vähemalt üks aasta enne ajateenistusse asumise kuupäeva, siis §-s 37 on sätestatud erandid, millistel juhtudel võib ajateenistusse kutsumise otsuse teha kutsealusele teatavaks 30 päeva enne ajateenistusse asumist. Nendeks juhtudeks on, kui kutsealune on eelnevalt omanud KVTSis sätestatud alustel ajapikendust ja kui kutsealune on varem jätnud ajateenistusse ilmutada. Muudatusega lisatakse erandite loetellu ka keeleõppes osalemine, kuna keeleõppes osalemine on võrreldav ajapikendusega ehk teatud tingimustel on kutsealuse ajateenistusse asumise aeg lükkunud edasi, samas olles teadlik, et tal tuleb ajateenistusse asuda niipea, kui seadusest tulenevad tingimused ja nõuded on täidetud.

Eelnõu § 1 punktiga 9 täiendatakse KVTS § 40 lõiget 1 punktiga 5¹, milles nähakse ette kutsealuse kohustus osaleda Kaitseressursside Ameti määratud ajal ja kohas keeleoskuse tasemeeksami sooritamisel ja keeleõppes.

Eelnõu § 1 punktiga 10 täiendatakse § 226 lõiget 1 punktiga 4 ning sätestatakse, et tahtliku kõrvalehoidmise korral nii keeleõppes kui ka eksamist nähakse ette ettekirjutuse tegemine ja sunniraha määramine.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga ei võeta kasutusele uusi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Käesolev eelnõu ei ole vastuolus Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

Mõjutatud sihtrühmad:

Kutsealused: Keelenõude kehtestamine ning kohustuslikul keeleeksamil ja keelekursusel osalemise nõue riivab kutselause põhiõigusi, eelkõige isikuvabadust ja õigust eneseteostusele (PS § 19) ning õigust haridusele (PS § 37). Riive seisneb kutsealusele täiendava kohustuse panemises omandada või tõendada riigikeele oskus ning osaleda selleks ettenähtud õppe- ja hindamistegevustes enne ajateenistust.

Riive on õigustatud, kuna see teenib legitiimset eesmärki tagada riigikaitse toimimine, sh sõjalise juhtimise, käskude edastamise ja ohutuse nõuete üheselt mõistetavus. Riigikeele oskus on ajateenistuses vältimatult vajalik teenistusülesannete täitmiseks ning üksuste tõhusaks koostööks. Meetmed on sobivad ja vajalikud nimetatud eesmärgi saavutamiseks ning proportsionaalsed, arvestades, et keeleõppe ja eksami korraldamine toimub riigi kulul.

Riigikeele oskuse nõue ei lähtu isiku rahvusest ega emakeelest, vaid teenistusülesannete täitmiseks vajalikust funktsionaalsest vajadusest. Kõigile kutsealustele, kelle keeleoskuse tase on alla B1-taseme on tagatud võrdne ligipääs keelekursustele ja keeleeksamile.

Keeleoskuse parandamine toetab ajateenistujate lõimumist teenistuskeskonda ning suurendab nende konkurentsivõimet tööturul pärast ajateenistuse läbimist. Eriti oluline on mõju nendele ajateenistujatele, kelle riigikeele oskus enne teenistusse asumist on olnud puudulik.

Kohustuslik keelekursusel osalemine võib ajutiselt suurendada kutsealuse koormust, kuid see on hädavajalik, et tagada tulevase ajateenija ohutus.

HARNO: 2025. aastal sooritas tasemeeksami ca 12 000 isikut. Eksamid toimuva kord kvartalis. Seadusemuudatusega suureneks tasemeeksamil osalejate arv 200 isiku võrra, seega arvestades HARNO aastast töömahtu, siis muudatus HARNO halduskoormusele olulist mõju ei avalda.

Keeleõpet korraldav asutus: Muudatusega ei looda uut süsteemi. Vastavalt kokkuleppele hakkab keeleõpet pakkuma Integratsiooni Sihtasutus. Kutsealustele on plaanis pakkuda keeleõppekohti olemasoleva süsteemi raames, seega oluline on arvestada ajalise aspektiga. Praeguse korralduse kohaselt toimub keelekursustele registreerimine ning õppe algus üldjuhul kaks korda aastas: septembris ja jaanuaris. Eesti keele B1-taseme kursus mahus 250 akadeemilist tundi kestab sõltuvalt intensiivsusest keskmiselt 7-9 kuud. Eesti keele A2-tasemel kursus mahus 150 akadeemilist tundi kestab keskmiselt 4-6 kuud. Kokkuvõttes kaasneb INSA'le täiendav halduskoormus ja tööjõukulu kasv.

Kaitsevägi: Mõju on positiivne, sest vähendab Kaitseväge koormust anda lisaks sõjaväelisele väljaõppele ajateenijatele ka keeleõpet. Keelenõude kehtestamine avaldab positiivset mõju ajateenistuse korraldusele. Ühtse töökeele kasutamine parandab väljaõppe kvaliteeti, vähendab

kommunikatsioonivõime ning suurendab üksuste koostöövõimet. Samuti aitab keeleoskuse ühtlustamine kaasa distsipliini ja teenistuse sisemise sidususe tugevdamisele.

Kokkuvõtvalt on mõju riigi julgeolekule ja riigikaitsele positiivne. Keelenõude kehtestamine ajateenijatele ning vähese keeleoskusega kutsealuste kohustuslik keeleeksamil ja keelekursusel osalemine on põhjendatud, proportsionaalne ja kooskõlas põhiseadusega. Meetmel on selgelt positiivne mõju ajateenistuse toimimisele, riigikaitsevõimele ning ajateenistujate keeleoskusele ja sotsiaalsele toimetulekule, samas kui võimalikud negatiivsed mõjud on piiratud ja leevendatavad.

7. Seaduse rakendamisega seotud eeldatavad kulud riigieelarvele

Keeleeksamil ja keelekursusel osalemise kulud kaetakse riigieelarvest.

HARNO on hinnanud, et ühe isiku tasemeeksami läbiviimise kulu on ca 100 eurot.

B1-taseme keelekursuse maksumus on keskmiselt 1700 eurot, A2-taseme maksumus on 1000 eurot. Võttes arvesse sihtrühma suurust, siis keeleeksamile ja keelekursusele tuleks suunata ca 200 isikut aastas. Seega keeleksami esimese soorituse kulu oleks ca 20 000 eurot aastas ning 200 isiku keelekursuse läbimise kulu oleks 340 000 eurot aastas.

Tasemeeksami sooritamise ja keelekursuse läbimise eest makstava hüvitise kulu oleks (200 kutsealuse osas) 35 000 eurot. Kokku kulu riigieelarvele oleks hinnanguliselt 400 000 eurot aastas.

Eelnõu rakendamisega ei kaasne tulu riigieelarvele.

8. Rakendusaktid

Eelnõukohase seaduse jõustumisel tuleb muuta järgmisi Vabariigi Valitsuse ja kaitseministri määruseid:

- 1) Vabariigi Valitsuse 28.03.2013 määrus nr 13 „Kaitseväekohustuslaste registri põhimäärus“, kuhu lisatakse kaitseväekohustuslaste registriga andmeid vahetavate andmekogude loetellu testide andmekogu. Samuti täiendatakse registrisse kantavate andmete loetelu, lisades andmesubjekti andmeteks kaitseväekohustuslase keeleoskuse andmed.
- 2) Vabariigi Valitsuse määrus, millega kehtestatakse keeleõppes osalemise kord ja tingimused.
- 3) Kaitseministri 17.04.2023 määrus nr 15 „Kutsealuse, reservis oleva isiku, kaitseväekohustust võtta sooviva isiku ja ajateenistusse asuda sooviva naissoost isiku tervises seisundi hindamiseks arstlikul läbivaatusel, terviseuuringul või kutsesobivuse hindamisel viibimisega seotud sõidu- ja toidukulu hüvitamise tingimused, ulatus ja hüvitise maksmise kord“.

9. Seaduse jõustumine

Käesolev seadus jõustub 2027. aasta 1. jaanuaril, kuna muudatuse rakendamiseks on vaja luua andmevahetus KVKRi ja EISi vahel. Samuti vajab täiendavat arutamist keeleõpet korraldava asutusega keeleõppesse suunamise ja keeleõppe läbiviimise kord.

Algatab riigikaitsekomisjon 16.02.2026.

(allkirjastatud digitaalselt)

Kalev Stoicescu

Riigikaitsekomisjoni esimees